

**НАЦІОНАЛЬНІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
ВИЗНАЧЕННЯ ДОБРОБУТУ НАСЕЛЕННЯ**

У статті визначаються сучасні чинники формування добробуту населення. Обґрунтовано теоретичні концептуальні та параметричні основи добробуту приватних осіб. Відображено особливості показників матеріального добробуту. Узагальнено показники процесів та складових життя людини, залежно від методологічних та практичних цілей.

The modern factors of forming of welfare of population are determined in the article. Theoretical conceptual and self-reactance bases of welfare of private persons are reasonable. The features of indexes of material welfare are represented. The indexes of processes and constituents of life of man are generalized, depending on methodological and practical aims.

Ключові слова: добробут населення, концепції добробуту, заощадження, доходи населення.

Постановка проблеми пов'язана із тим, що формування добробуту населення відбувається під дією низки чинників, які впливають на особливі умови задоволення потреб громадян.

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить, що проблеми формування добробуту населення присвячено дослідження, зокрема: О. Дзюблюка, Н. Дорофеевої, Б. Івасіва, Е. Лібанової, Л. Лісогор, В. Мандибури, В. Матвієнка, В. Найдьонова, В. Новікова, М. Соколик, В. Сухарського, А. Філіпенка.

Метою статті є визначення сучасних вітчизняних концептуальних та параметричних засад формування добробуту населення для подальшого адаптування процесів вирішення проблем соціального характеру та підвищення добробуту через використання досвіду банківського обслуговування приватних осіб.

Чинники формування добробуту населення можуть мати як економічну, так і неекономічну природу. До економічних чинників відносять: особливості, структура та рівень виробництва соціальних благ, розподіл доходів, соціальна політика держави. Некономічні чинники впливу мають набагато ширшу природу. Сюди можна віднести: природні, демографічні, технічні, суспільні та особистісні передумови задоволення потреб.

Перелік складових формування добробуту доволі широкий. За рекомендацією ООН для цього використовуються групи показників, які узагальнено можна розподілити, зокрема, на демографічні; санітарно-гігієнічні; споживання продовольства; забезпеченості житлом та благами тривалого користування; освітні та культурні; умов та організації праці і відпочинку; доходів, витрат та вартості життя; соціального забезпечення.

Крім того, ООН використовується загальний інформаційний розділ показників оцінки якісної складової добробуту, які не є безпосередніми його характеристиками (ВВП, ВНД, ВНП на душу населення; витрати та структура споживання; соціальне та транспортне обслуговування тощо). Існують параметричні переліки соціальних індикаторів якості формування добробуту, які використовуються для порівняння добробуту як населення різних країнами, так всередині певних країн (США, Франції [1, с. 42-43]). Взагалі, для світових організацій (ООН, ЮНЕСКО, МОП, Світового банку, ВОЗ) типовою є практика формування методології розрахунку відповідних до їх компетенції показників, які характеризують окремі компоненти добробуту.

Концептуальне уявлення про добробут, яке найчастіше використовується у більшості розвинених країн, відношення вартості вироблених за рік товарів та послуг до кількості населення, на жаль, не може у повній мірі охопити всі компоненти добробуту. Актуальною залишається необхідність визначення загального багатомірного синтезуючого показника, який у повній мірі зміг би відобразити складові економічної категорії добробуту населення.

Доволі розповсюдженим, зокрема, є використання у якості узагальнюючих показників тривалості життя, відсоткової частки витрат на харчування, коефіцієнту смертності, навіть кількості вільного часу [1, с. 46]. Вузька направленість таких підходів до визначення добробуту населення є очевидною. З іншого боку, у випадках порівняння якісних характеристик добробуту населення різних країн, такі показники виступають яскравим унаочненим мірилом.

Достатньо значущим, у контексті дослідження, відображенням досягнутого добробуту приватних осіб, можуть бути обсяги особистих заощаджень населення країни та частка особистих заощаджень (залишку особистих доходів). Зокрема, для країн із розвинутою ринковою економікою характерним є явище, коли витрати населення складають близько 90 % особистих доходів, тобто номінальних особистих доходів за вирахуванням податків та платежів населення. Залишок особистих доходів, що використовуються, це так звані особисті заощадження населення, один із напрямів використання яких – інвестування [2, с. 15-31].

В цілому, підвищення добробуту населення у країнах, розвиток національної економіки яких відбувається за класичними принципами ринкової економіки, є неможливим без стимулювання ефекту заощаджень, для чого використовуються найширші заходи пропагандистського характеру.

За економічним змістом, заощадження населення – це «частина грошових доходів, яка залишається після сплати податків та не використовується на поточне споживання» [3, с. 85-93]. Зазвичай ця частина вважається основним підґрунтям формування майбутніх потреб. Також заощадженнями визнають додатні

обсяги різниці між доходами та витратами споживання. Типові заощадження приватних осіб формуються з метою задоволення потреб та підвищення добробуту у майбутньому. Тобто, та частина доходів, яка була збережена зараз, у майбутньому сприятиме підвищенню обсягів споживання матеріальних благ та послуг. Але зазвичай ці кошти не витрачаються населенням передбачувано. І саме від стабільності економічної ситуації в країні залежать обсяги утримання теперішнього споживання на користь майбутнього. Отже, у якості вузьконаправленої характеристики досягнутого добробуту та відображення потенціалу для підвищення добробуту через використання механізмів банківського регулювання, відсоткова частка заощаджень, їх питома вага, показник зростання заощаджень, коефіцієнт заощаджень населення можна вважати пріоритетними індикаторами. Слід відмітити, що параметричні уявлення про концепцію формування добробуту також можуть певною мірою відрізнитись як серед економістів– теоретиків, так і в статистичній практиці використання сформульованих узагальнень. Узагальнено сучасні концептуальні та параметричні уявлення про формування добробуту населення запропоновано на рис. 1.

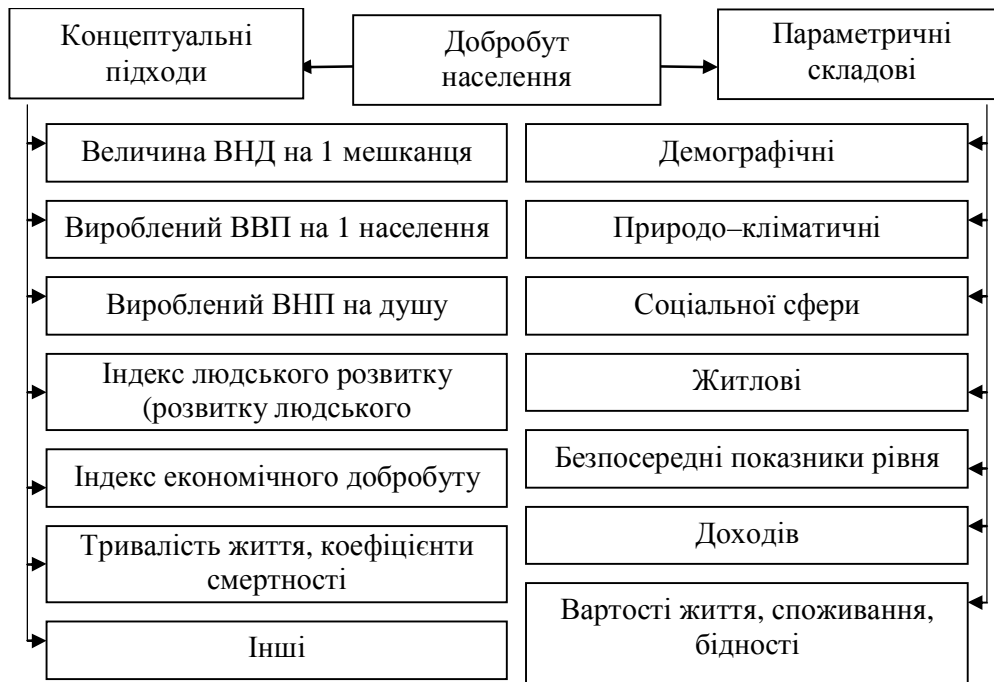

Рис. 1. Теоретичні концептуальні та параметричні основи формування добробуту населення

Формування населенням власного добробуту, за істотно нових, кардинально змінених підходів до розуміння якості життя, вимагає від громадян пошуку додаткових гарантій упевненості у майбутньому, не пов'язаних із очікуваннями державної підтримки. Натомість, населення, для забезпечення гідних умов життя, в більшості починає покладатись на особисті ресурси, внутрішні резерви домогосподарств, приватну власність. Можливість для реалізації підприємливості та економічної ініціативи, нажаль, не є гарантією забезпечення високих темпів зростання добробуту.

Таким чином, можна стверджувати, що сучасна концепція формування добробуту населення, переважно, орієнтована на вдосконалення якості життя, а не зміну рівня життя, як це було раніше.

Добробут населення, як основа покращення якості життя громадян, дозволяє забезпечити задоволення життям в цілому, в загальному розумінні, тобто не лише самопочуттям та особистим життям, але й ефективним існуванням, забезпеченням гідного позиціонування індивіда в оточуючому середовищі.

Таким чином, сучасна концепція формування добробуту населення може відображатись, передусім, системою показників матеріального добробуту. Крім того, синтетичного узагальнення потребують показники відповідних процесів та складових життя людини, залежно від методологічних та практичних цілей подальшого дослідження.

До таких процесів та складових життя особистості можна віднести: працю та розвиток особистих здібностей; побут та підтримку здоров'я; сімейне та родинне життя; життя в оточуючих умовах середовища; вирішення певних проблем економічного та соціального характеру; сучасне забезпечення майбутнього гідного добробуту у старшому віці. Якісна оцінка сукупності елементів визначених процесів життя населення, їх систематизація та узагальнення формують складну загальну структуру дослідження добробуту [4, с. 37-48; 5, с. 29-31]. Рубрикаційні схеми із виділенням та структуруванням розділів визначених складових показників, пропонуються вченими– економістами у працях, пов'язаних із дослідженнями характеристик добробуту, рівня та якості життя населення [4, с. 37-48, 5, с. 29-31]. Ці рубрикаційні схеми дозволяють проводити аналітичні дослідження, структурувати інформацію, узагальнювати її і таким чином, відображати безпосередній та опосередкований вплив макроекономічних особливостей розвитку процесів національного господарювання на

добробут населення в цілому та різних його груп.

Зокрема, праця та розвиток особистих здібностей, у сучасних умовах, пов'язана із зміною якісних характеристик праці та отримуваних в якості винагороди за працю доходів, залежність праці (у переважній більшості, найманої) від ринкової кон'юнктури та співвідношень попиту-пропозиції. Максимізація доходів, у такому випадку, відбувається громадянами завдяки вільному обираю місця роботи, а конкурентні засади функціонування ринку праці є передумовою стимулювання розвитку особистих здібностей. З іншого боку, кризові особливості розвитку ринкового господарювання, вимушений пошук місця праці, погіршення умов праці та угод щодо її оплати негативно впливають на максимізацію доходів, зростання добробуту, підвищення рівня та якості життя.

Таким чином, облікова та аналітична оцінка формування добробуту населення, пошук потенційних напрямів його підвищення, вимагають особливого теоретичного та практичного дослідження соціальних та економічних умов змін. За сучасних умов формування, підґрунтям підвищення добробуту населення виступають доходи, які є матеріальними засобами задоволення потреб, та у своїй основі, можуть носити вартісний, або натуральний характер. До численних проявів вартісного характеру доходів відноситься оплата праці, соціальні трансферти, доходи від власності, підприємницькі доходи та інші.

В контексті дослідження, особливе зацікавлення викликають, передусім реальні доходи населення, як такі, що використовуються громадянами у якості підґрунтя споживання та заощаджування. Серед складових вартісних доходів, зацікавлення викликають компоненти оплати праці, підприємницької діяльності та соціальні трансферти. Сучасна вітчизняна концепція формування добробуту населення великою мірою базується на перерозподілі доходів через державний бюджет, за допомогою диференційованого оподаткування, відповідних виплатах соціального характеру та, певним чином, на індексації доходів.

Основними безпосередніми джерелами доходів населення, його грошового забезпечення, основою підвищення добробуту виступають заробітна плата, підприємницький прибуток і пенсія. Крім того, в якості опосередкованих джерел грошового забезпечення можна розглядати державні дотації, субсидії, додаткові пільги, різноманітні виплати певним категоріям громадян, тобто надходження із державного бюджету. Широке вживання практики виплати соціальних трансфертів, в сучасних умовах, є наслідком, по-перше, командно-адміністративного способу економічного розвитку, для якого характерною була заборона отримання будь-якого іншого (наприклад, підприємницького, від власності тощо) виду доходу, крім доходу від праці; а процедура забезпечення потреб та соціального захисту не мала іншого підґрунтя (наприклад, страхового, через недержавні фонди тощо), крім державного, по-друге, соціальна корисність практики виплат соціальних трансфертів пов'язана із зменшенням добробуту, збіднінням громадян, невиправданою надмірною маргіналізацією приватних осіб та значним сегментарним навантаженням незабезпеченого та соціально вразливого прошарку населення на суспільство, в цілому.

З точки зору цільової спрямованості роботи, очевидно є не лише позитивна сторона виплат соціальних трансфертів, пов'язана із послабленням соціальної напруги у суспільстві. Немає необхідності доводити односторонність процесу соціальних виплат для формування добробуту, адже крім надмірного навантаження на державний бюджет та позабюджетні фонди, вітчизняні соціальні трансферти надаються населенню односторонньо, без отримання натомість жодного економічного ефекту. Тобто, така грошова та натуральна допомога повинна не лише підвищувати добробут найбільш незабезпечених, але і бути достатньою для підтримування гідних умов життя та мати в своїй основі не лише державні, але і альтернативні (страхові та інші можливі) джерела забезпечення.

Підсумовуючи усе вищесказане, потрібно зазначити, що впровадження в Україні ринкових законів господарювання на сучасному етапі розвитку не призвело до формування стійкого типу економіки; в цілому відбулось зниження добробуту широких верств населення, адже більшість змін реформативного характеру, на жаль, не мали соціально орієнтованої складової. Вітчизняні економічні реформи повинні бути більш гуманізованими, направлені на підвищення стандартів якості життя населення; створення соціальної держави, орієнтованої на розвиток власних громадян. Таким чином, підвищення добробуту населення має передбачати, насамперед, гідний рівень життя власних громадян, підкріплений системою соціального захисту.

Література

1. Сафиуллин А.Р. Экономика благосостояния / А.Р. Сафиуллин. – Ульяновск : УлГТУ, 2007. – 111 с.
2. Василевский Е.К. Личное потребление как движущая сила развития американской экономики / Е.К. Василевский // США, Канада: экономика, политика, культура. – 2000. – № 6. – С. 15–31.
3. Марцин В.С. Роль заощаджень населення у процесі трансформації економіки / В.С. Марцин // Фінанси України. – 2002. – № 4. – С. 85–93.
4. Рівень життя населення України ; за ред Л.М. Черенко. – К. : Консультант, 2006. – 428 с.
5. Жеребин В.М. Уровень жизни населения / В.М. Жеребин, А.Н. Романов – М. : ЮНИТИ-ДАТА, 2002. – 592 с.

Надійшла 4.9.2010 р.